

گردشگری - شهرستان ماکو

معرفی شهرستان ماکو

شهرستان ماکو در گوشه شمال غربی ایران (استان آذربایجان غربی) قرار گرفته که از شمال به رودخانه قره سو و کشور ترکیه، از شرق به رودخانه ارس و جمهوری آذربایجان و از مغرب به جمهوری ترکیه و از جنوب به شهرستان خوی محدود است.

نمایی از کوه قیه ماکو بعد از بارندگی

تاریخچه ماکو

قدیمی ترین ابنیه تاریخی ماکو به دوره اورارتو یا خالدها مربوط است اطاقهای سنگی در دهات سنگر (بین ماکو و بازرگان) چیرکندی از روستاهای بیلاقی دهستان چای باسار و دلیک داش سیه چشمه و شدی ارس، کنار پلدشت و کشف کتیبه هایی به خط میخی در قراء بسطام و اطراف بازرگان و حفاریات و کشفیات هیئت آلمانی در ده بسطام و خوانده شدن کتیبه های میخی توسط باستان شناسان ایرانی و خارجی و نوشته های مورخین قدیم و جدید چون موسی خورن (ارمنی) و ب.ب پیوتروفسکی (روسی) ثابت می کند که سکنه اولیه شهرستان ماکو اورارتوها بودند. شهر بزرگ آنان به نام روسا در نزدیکی قریه بسطام بنا گردیده بود. پس از آنکه آرامنه به حکومت اورارتوها خاتمه دادند بر متصرفات آنها مسلط شدند. طبیعی است که منطقه ماکو نیز ضمیمه حکومت ارمنستان گردید آثار کلیساهای قدیمی مخصوصاً کلیسای طاواوس و خرابه شهرهایی به نام آرتازیا، آرتز و آرشاکاوان (یا خاور زمین به قول اکراد طایفه ساکان) در ناحیه دامبات و آرمابیر Armavir کنار رود ارس تسلط و نفوذ آرامنه را در این منطقه روشن می سازد. در سال (۶۹۴ ه. ش) اسقف زاکاریا و پطرس برادرش حکومت سیاسی و مذهبی آرتاز را به دست آوردند. با صرف هزینه بسیار قلعه ماکو را که محل اقامت آنان بود استحکام بخشیدند و راههای کاروان و پل هایی در مسیر راه ساختند و آنرا بصورت راهی تجاری و سوق الجیشی در آورده که موقعیت ماکو و استحکامات تدافعی آن باعث

تعجب بینندگان آن می شد. شاهزادگان ارمنی آرتاز بیش از یکصد سال با اتکا به استحکامات قلعه ماکو و مهارت در دفاع، کلیه حملات مهاجمین به این منطقه را یکی پس از دیگری دفع کردند و حتی تیمور لنگ نیز نتوانست آنجا را تصرف کند. اسقف زاکاریا نه تنها راههای اطراف ماکو را مرمت کرد بلکه چهار پل با طاقهای قوسی روی رودخانه ماکو (زنگمار) ساخت. بعد از تیمور، قره قویونلوها بر آذربایجان مسلط شدند. قره یوسف در سال (۷۸۵ هـ. ش) ماکو را فتح کرد. همیشه در بین امرای قره قویونلوها منازعه بود تا اینکه شاه اسماعیل صفوی در چند جنگ الوند میرزا و سلطان مراد میرزا بازماندگان سلسله آق قویونلو را مغلوب و سلسله مزبور را منقرض و سلسله مقتدر صفوی را تأسیس کرد. بالاخره قلعه ماکو را بعد از مدتها طبق دستور دربار شاه عباس ثانی خراب کردند و کتیبه ای در این مورد در روی صخره نقش بست که با این بیت شروع می شود.

ضرب المثل جهانیان بود.....

این قلعه که قلعه قابان بود

حکومت ماکو در دوره زندیه و قاجاریه در دست ایل بیات بود. ایل بیات تیره ای از ایل قره قویونلو بود که مسکن اصلی آنان شرق آناتولی بود و در رکاب قره قویونلوها وارد ایران شدند.

نمایی از کوههای اطراف شهرستان ماکو

وجه تسمیه ماکو:

در مورد وجه تسمیه ماکو حدس و گمانهای زیادی زده شده که مبنای درستی ندارند، آرامنه مدعی هستند ماکو در اصل ماکی یا مکی به معنی آغل (مرتع گوسفند) بوده برخی مانند یاقوت حموی عقیده دارند ماکو محل زندگی روحانیون زردشتی بوده است لذا در اصل ماگوش نام داشته که به مرور ایام ماکو شده است. اسم ماکو را آرتاز، شاورشان، قلعه قبان، نیز گفته اند. به نظر مینورسکی محقق معروف روسی ماکو از ترکیب ماه و کوه تشکیل شده و می تواند مادکو باشد (به معنای کوه ماد).

نمایی از شهر ماکو

آثار باستانی و جاذبه های طبیعی شهرستان ماکو

- ۱ - تپه ما قبل تاریخ خلیل آباد در ۳۰۰ متری شوط.
- ۲ - معبد سنگی در ده شدی دشت زنگنه.
- ۳ - برج و بارو و کتیبه در ، ساری قیه و در صخره ماکو.
- ۴ - خرابه های تعدادی کلیساهای ارمنی در دهات مختلف.
- ۵ - آثار تاریخی شهر دامبات.
- ۶ - خرابه های قدیمی گزلو در ده مخند.
- ۷ - آثار و علایم منقوش در سنگ در ده قزلجه قلعه دهستان قره قویون.
- ۸ - دالانها و غارهای زیرزمین در اطراف آرات.
- ۹ - شهر روسا یا قلعه جم خور در ده بسطام چای پارا.
- ۱۰ - اطاق سنگی در ده چیره کندی چای باسار.

۱۱ - گورستان تاریخی پیر احمد کندی در دهات آواجیق.

۱۲ - پل بشگوز در نزدیک شهر ماکو.

۱۳ - خرابه های سه گوش در ده قزداغ.

۱۴ - اطاق سنگی در ده دلیک داش.

۱۵ - دیری متعلق به فرقه دمینکن در پای کوه قیه .

۱۶ - اطاق سنگی در ده سنگر.

۱۷ - کلیسای مریم مقدس در شمال شهر ماکو :

کلیسای مریم مقدس که به نام کلیسای دزور دزور نیز معروف است در استان آذربایجان غربی ، شهرستان ماکو و در ۱۲ کیلومتری شمال غرب قره کلیسا قرار دارد . در سالهای ۱۳۱۵ تا ۱۳۲۴ میلادی در این مکان کلیسا و دیر مریم مقدس به وسیله اسقف سبداچی زاکاریا ساخته شده است. وزارت نیرو برای آبیاری و احیای زمین های دشت ماکو تصمیم گرفت روی رودخانه زنگمار یا (ماکوچای) سد مخزنی احداث کند . مناسبترین مکان برای ساختن سد، دهانه تنگه دزور دزور بود . در محدوده اراضی مربوط به سد ، کلیسای مریم مقدس قرار داشت. در صورت ساختن سد کلیسا در زیر آب مدفون می شد . سازمان میراث فرهنگی با هماهنگی با خلیفه گری ارمنیان آذربایجان و وزارت نیرو درصدد برآمد ساختمان کلیسای مریم مقدس را به مکانی امن منتقل سازد.

این کلیسا با سنگهای تراشید شده و در حجم هایی مختلف ساخته شده است . نمای کلیسا بسیار ساده بوده ، فقط در اطراف پنجره ها و نورگیری ها با ستونه هایی کاذب که به قوسی جناغی منتهی می شوند تزئین شده است . سازندگان کلیسا سنگها را طوری تراشیده بودند که هر دو سنگ به صورت چفت و بست به یکدیگر متصل شده اند برای انتقال کلیسای مریم مقدس در مدت ۲۵ روز با رعایت نکاتی علمی ،سنگ به سنگ در لایه های دیوار چینی شماره گذاری و پیاده کردند و به محل دیگر بر روی برآمدگی صخره ای که در حدود ۱۱۰ متر مرتفع تر از محل اولیه کلیسا در ۶۰۰ متری آن بوده انتقال دادند در اواخر آبان ماه ۱۳۶۷ کار انتقال و بازسازی کلیسا در محل جدید به شیوه ای مطلوب به پایان رسید . پس از پایان عملیات جابجایی کلیسای مریم مقدس لوح سنگی که تهیه شده بود بر دیوار کلیسا نصب شد . پلان

کلیسای مریم مقدس هم از داخل و هم از خارج صلیبی شکل بوده و دارای گنبد ۱۶ ضلعی با ۴ نورگیر است. به غیر از نورگیرهای ساق گنبد ۴ نورگیر در ۴ دیوار بنا شده و تنها ورودی کلیسا از سمت غربی آن می باشد. مصالح بکار رفته در کلیسا سنگ خوش تراش و ملات است.

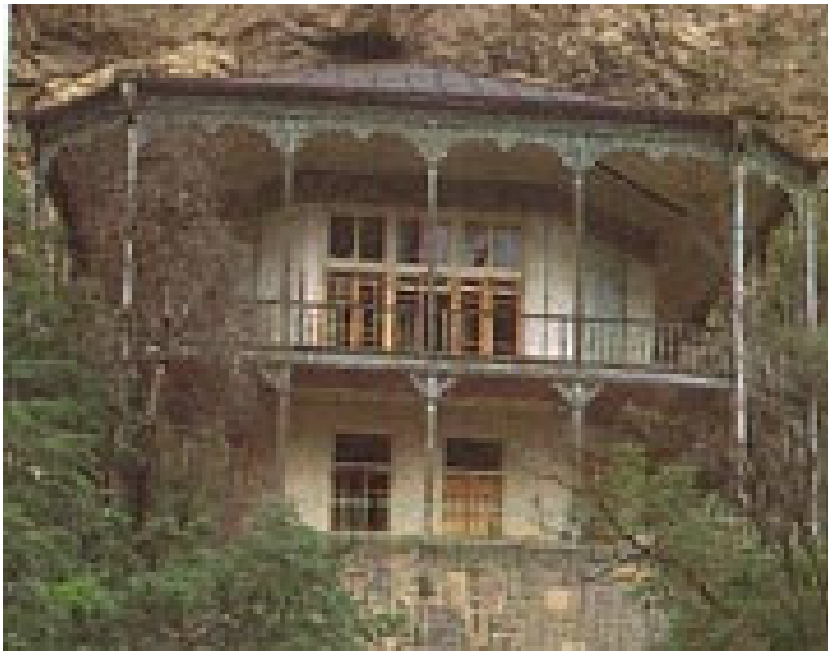
بنای اولیه آن در دره بستر رودخانه قره سو به ارتفاع ۵۰ متر بالاتر از سطح دره قرار داشته است ولی بعلت اینکه پس از آبگیری سد بارون ممکن بود در عمق دریاچه پشت سد قرار بگیرد توسط سازمان میراث فرهنگی و همکاری شورای خلیفه گری ارمنه آذربایجان تماماً به ارتفاعات کنار دریاچه منتقل و در آن نقطه مجدداً بازسازی شد. پس از تغییر مکان کلیسا به بالای بلندی مشرف به دریاچه آن قسنتهایی که از کلیسا را که در محل نخست خود تخریب شده بود با استفاده از سنگهای جدید مرمت کردند. کلیسای مریم مقدس در سال ۲۰۰۸ به عنوان میراث جهانی در فهرست یونسکو به ثبت رسید.

۱۸ - بنای باشکوه کلاه فرنگی ماکو :

در این عمارت، معماران ایرانی تلفیقی از معماری سنتی ایران را با معماری کلاه فرنگی های اروپایی جلوه گر ساخته اند. عمارت کلاه فرنگی قسمتی از یک مجموعه بزرگ متعلق به "علی قلی خان بیات ماکو" است و قدمت آن به اواخر دوره قاجاریه می رسد. این بنا در دو طبقه احداث شده است. دو طبقه این عمارت از نظر نقشه مانند هم ولی از نظر تزیینات و نقاشی های روی دیوارها متفاوت است. تزیینات گچبری و آینه کاری فوق العاده زیبا و شیشه های رنگی ارسی ها، اتاق آینه کاخ گلستان را تداعی می کند و این دلیل آن است، که معماران چیره دست ایرانی بر روی آن کار کرده اند. تاکنون هیچ دخل و تصرفی در این بنای تاریخی صورت نگرفته است. نمای بیرونی بنا به شکل هشت ضلعی است. دور تا دور بنا دارای بالکن است. این بالکن دارای بیست ستون چوبی، تزیینات گچ بری ماهرانه، نقش های گل و بوته، آئینه کاری، نقاشی های رنگ و روغن و پنجره های ارسی با نقوش مختلف هندسی است. نرده های چوبی خراطی شده بالکن، زیبایی خاصی به این عمارت بخشیده است. این عمارت مدتی هم به عنوان بیمارستان از آن استفاده می شد. کنار این عمارت ساختمانی قدیمی دیگری نیز وجود دارد که عکس دو شیر در آن حجاری شده است که این ساختمان مدتی بیمارستان بوده است. این بنا به شماره ۲۲۱۴ در فهرست آثار تاریخی به ثبت ملی رسیده است.

۱۹ - کاخ باغچه جوق :

در شش کیلومتری ماکو در روستائی به همین نام واقع است که ساختمان آن در زمان تیمور پاشاخان شروع و در زمان حکومت فرزندش مرتضی قلی خان اقبال السلطنه (سردار ماکو) به اتمام رسیده و محل سکونت بیلاقی آن بود (جوق در زبان ارمنی یعنی ده) در ساختمان کاخ معماران ایرانی و مهندسان روسی و اروپایی به اتفاق کار کرده اند و هیئت کاخ تلفیقی از معماری شرق و غرب است . گچ بری ساختمان توسط اساتید ایرانی انجام پذیرفته . آئینه کاری و گچ بری ساختمان در سطح عالی است در بالای عمارت دور تا دور گلدانها و مجسمه ها وجود دارد که اغلب جای گل و چراغ است .

« نماهایی از کاخ باغچه جوق »

پایه ستونها و گلدانها از سنگ خارا است و خوب حجاری شده است. اولین گرامافونی که به ایران وارد شده در این عمارت به چشم می خورد که طول بوق آن ۶۰ سانتیمتر و ارتفاع پایه اش بیش از یک متر است پرده های زربفت، مبلهای بی نظیر، تخت خوابهای متعدد با تشکهای پر قو، کاغذ دیواری ها و رنگ آمیزی سالنها و نقاشی سقف اطاقها، ظروف چینی اعلا و لوسترهای کریستال، فضای حیاط با گلکاری و درختان میوه و اشجار زینتی و حوض های وسیع بازدید کنندگان را به یاد کاخهای افسانه ای می اندازد.

۲۰- بنای شیر و خورشید :

بنای شیر و خورشید در خیابان طالقانی و جنب کلاه فرنگی واقع شده و متعلق به یکی از افراد خانواده بیات است که تزیینات گچبری آن، زیبایی خاصی به این بنا بخشیده است. این بنا به شماره ۲۲۱۷ در فهرست آثار تاریخی به ثبت ملی رسیده است.

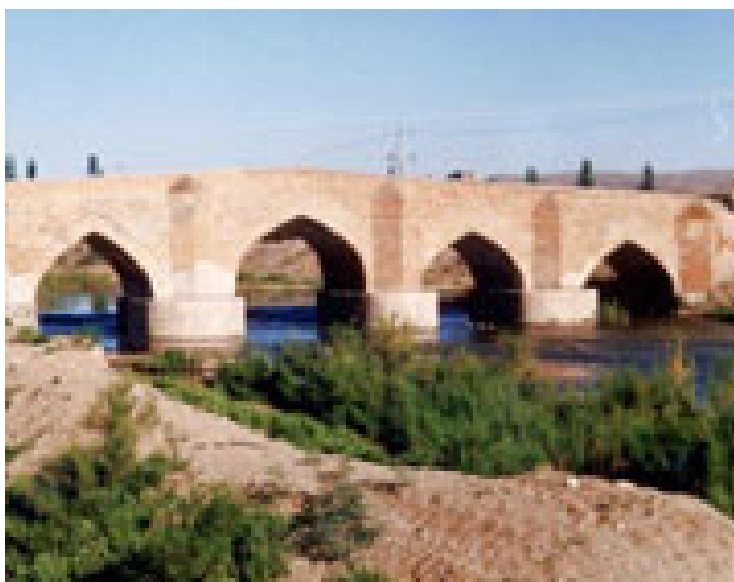
۲۱- ساختمان شهربانی :

ساختمان شهربانی چهار سال پیش از وقوع انقلاب مشروطیت، توسط یکی از خوانین ماکو ساخته شده است. طبقه اول آن فاقد تزیینات ولی طبقه دوم آن به خصوص تالار اصلی دارای گچ بری و آئینه کاری عالی است. در نمای خارجی نیز تزییناتی مانند مجسمه ها، اشکال گل و بوته و ... ارزش خاصی به آن داده است. تاریخ احداث این بنا، با توجه به کتیبه موجود در تالار آئینه، محرم سال ۱۳۲۰ هجری قمری می باشد. این بنای قاجاری به شماره ۲۲۱۳ در فهرست آثار تاریخی به ثبت ملی رسیده است. ساختمان دارایی یکی از مجموعه طرح پردیس ماکو است که قرار است پس از پایان مرمت و احیا به مرکزی اقامتی و پذیرایی تغییر کاربری داده شود.

۲۲- پل پنج چشمه ماکو :

پل تاریخی پنج چشمه در ۵ کیلومتری ماکو قرار دارد؛ در قسمت شرقی جاده آسفالت ماکو - تبریز در دامنه کوههایی که مانند دیواری شهر ماکو را محصور کرده اند، بر روی رودخانه پرآب زنگمار ساخته شده است. پل پنج چشمه در قرن دهم زمان صفویه به منظور ایجاد ارتباط بین تبریز و ماکو و همچنین بین ماکو و روستاهای اطراف ساخته شده است. این پل تا زمان احداث جاده آسفالت تبریز - ماکو و جاده

سرتاسری تهران - بازرگان ، معبر اصلی تردد منطقه بود و هم اینک نیز معبر ارتباطی ماکو و روستاهای مجاور آن است. این پل که قبلاً دارای پنج چشمه بود ، اینک چهار چشمه دارد که چشمه‌های موجود نیز ناهمسان و متفاوت هستند. یکی از دهانه‌های پل بزرگتر از سه چشمه دیگر است. شکل و فرم آن نیز با سه دهانه دیگر فرق دارد. در ضمن شیب روی سطح چشمه بزرگتر ، تندتر از بقیه سطح دهانه‌های پل است. با توجه به بررسی‌های انجام گرفته ، معلوم شده است که اواخر دوره قاجاریه ، دو چشمه از چشمه‌های پل خراب شده و هنگام مرمت و بازسازی ، بدون توجه به طرح پل به علت تسریع در احداث و مرمت آن به جای دو چشمه ، چشمه‌ای بزرگتر تعبیه کرده‌اند و پل پنج چشمه را به صورت چهار چشمه در آورده‌اند. مصالح به کار رفته در ساختمان پل از نوع سنگ‌های لاشه‌ای است که به رغم صدمات وارده از استحکام خوبی برخوردار می‌باشد . ساختمان پل بسیار ساده است و به استثنای سایه روشن سنگ‌های به کار رفته در قوس دهانه‌ها ، کلاً فاقد تزئین است.

۲۳- پل قلعه جوق :

پل قلعه جوق در جنوب شهرستان ماکو بر روی رودخانه زنگمار در دوره صفوی ساخته شده است .

۲۴- پل قدیمی کشمش تپه :

پل قدیمی کشمش تپه از پل‌های قدیمی شهرستان و در ۷۰ کیلومتری جاده ماکو به بازرگان می‌باشد که توسط میراث فرهنگی مرمت کلی شده است .

۲۵- دخمه فرهاد:

دخمه فرهاد دو اتاق تو در تو است که در دل کوه و درون صخره ای بزرگ تراشیده شده است و با راه پله ای سنگی به کوه متصل می‌شود و به زبان محلی به آن خانه فرهاد (فرهاد دامو) می‌گویند . بر روی دیواره ها طاقچه هایی تراشیده شده است و برای روشنایی گویا از مشعل استفاده می‌شده است.

۲۶- خانه سنگی جمال خان تیموری :

این خانه در زمینی به وسعت چهار هزار متر مربع در شهر ماکو قرار دارد. مصالح اصلی آن سنگ و جبهه شمالی آن به عنوان نمای اصلی ساختمان محسوب می شود. مالکیت این بنا به صورت شخصی و کاربری آن مسکونی است. این بنا در دو طبقه، با مساحتی حدود ششصد متر مربع ساخته شده است و به اواخر دوره قاجار تعلق دارد.

۲۷- خانه علی خان بیات :

این خانه با قدمت حدود یکصد و پنجاه سال، سالم ترین خانه قدیمی ماکو است و از کلیه فضاهای داخلی آن با کاربری مسکونی استفاده می شود. "علی خان" یکی از خوانین ماکو بود و به دستور خود و با استفاده از استادکاران و وسایل روسی این خانه و خانه مجاور (خانه پست) را ساخت. این بنا در حیاطی به مساحت تقریبی پنج هزار و ششصد متر مربع قرار دارد.

۲۸- خانه صفرعلی خان :

این خانه در بلندترین نقطه جبهه شمالی شهر ماکو و بر روی چند لایه تخته سنگ بزرگ قرار دارد. حیاط بیرونی آن به صورت بسیار جالبی از حیاط اندرونی جدا می شود. این بنا از خشت خام و تیرهای چوبی شکل گرفته است. تالار پذیرایی آن فضا سازی های زیبایی دارد. مقرنس های ظریف گچی، پنجره های ارسی زیبا با شیشه های رنگارنگ و نقاشی های جالب توجهی از دوره های گذشته، زیبایی و اهمیت این بنا را دو چندان کرده است. حیاط خانه سنگ فرش و دارای حوضی در وسط است. این خانه مالک خصوصی دارد و هم اکنون مسکونی است.

۲۹- آبشار قلعه جوق ماکو :

چشم انداز آبشار قلعه جوق ماکو نیز از منظره های زیبای طبیعت است که ارتفاعی حدود ۸۰ متر دارد و فضای سبز اطراف آن یکی از جاذبه های گردشگری استان آذربایجان غربی به شمار می آید .

منابع مطالب و عکسها :

سایتهای اینترنتی

www.hamshahrionline.ir

www.safarname.com

www.anobanini.ir

www.siyamand.blogfa.com

www.makoo_ag.ir

www.makucity.com

سایت آکاایران.

سایت جامع گردشگری ایران (راهنمای گردشگری آذربایجان غربی ، سازمان ایرانگردی و جهان گردی).

سایت سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان غربی.